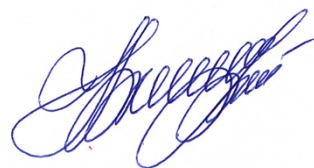

1

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ**

НАГОРНА ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 658.14/.17.01147:005.52 (043.3)

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському державному університеті харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат економічних наук, доцент
Чумак Оксана Володимирівна,
Навчально-науковий інститут менеджменту, економіки та фінансів ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»,
доцент кафедри фінансів, банківської та страхової справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Рожелюк Вікторія Миколаївна,
Тернопільський національний економічний університет,
професор кафедри обліку і контролю у сфері публічного управління;

кандидат економічних наук
Мулик Ярославна Ігорівна,
Вінницький національний аграрний університет,
старший викладач кафедри аудиту та державного контролю.

Захист дисертації відбудеться «07» червня 2019 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.088.02 у Харківському державному університеті харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333, ауд. 45.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського державного університету харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333.

Автореферат розісланий «03» травня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.М. Янчева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Роздрібна торгівля України є однією з галузей економіки, яка розвивається найбільш динамічно, оскільки останніми роками у даній сфері відбувається відчутна позитивна динаміка за ключовими показниками діяльності. Як свідчать дані Державної служби статистики України про соціально-економічне становище держави, за 2018 рік обсяг роздрібного товарообороту становив 66,8 млрд. грн. і у порівнянних цінах проти 2017 р. збільшився майже на 14,0%¹. Наявна інформаційна невизначеність торговельних підприємств у забезпеченні управління фінансовою стійкістю є передумовою наукового обґрунтування сучасних концепцій у цій царині.

Значна кількість існуючих загроз та ризиків при формуванні сталого розвитку й ефективного функціонування будь-якого підприємства, вимагає удосконалення наявних та розроблення нових механізмів гарантування фінансової стійкості на мікрорівні. Відтак, цей показник є основою економічного розвитку підприємства у площині теперішніх та майбутніх фінансових можливостей при реалізації стратегії. Фінансова стійкість підприємства (як складової динамічної системи) є визначальним комплексним показником, який адекватно характеризує досягнуті фінансові параметри й визначає припустимий рівень ризику. Передбачуваною тенденцією в удосконаленні системи обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю є впровадження нових інформаційних моделей бухгалтерського обліку й звітності. За таких умов набуває актуалізації удосконалення методичних аспектів формування релевантних обліково-звітних даних з метою аналітичного забезпечення оцінки фінансової стійкості підприємства.

Питання обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю висвітлені у працях відомих дослідників Ф. Ф. Бутинця, А. Д. Бутка, О. І. Гадзевича, К. В. Ізмайлової, Є. Є. Іоніна, А. В. Каліни, Т. М. Ковальчук, М. Я. Коробова, Л. А. Лахтіонової, В. О. Меца, Є. В. Мниха, А. М. Нескреби, В. В. Сопко, Ю. С. Цал-Цалка, М. Г. Чумаченка, С. І. Шкарабана, М. І. Яцківа та інших. Питанням розвитку теоретико-методологічних положень фінансового аналізу діяльності торговельних підприємств присвячено праці таких вчених як І. О. Бланка, О. О. Гетьман, Т. А. Городньої, Т. О. Загорної, В. М. Костриченко, Я. І. Мулик, В. М. Рожелюк, Г. В. Савицької, О. О. Терещенко, Л. В. Фролової, Г. О. Швиданенко та інших. Віддаючи належне науковій та практичній значущості напрацювань учених, слід відзначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер не знайшли відповідного відображення окремі аспекти визначення ролі фінансової стійкості у забезпеченні загальної економічної безпеки підприємства торгівлі, а також забезпечення аналізу фінансової стійкості формуванням обліково-аналітичної системи управління господарською діяльністю підприємства. При цьому неодмінно постають питання, пов'язані з визначенням контуру інформаційного забезпечення аналізу показників, які характеризують фінансову стійкість та механізму отримання інформаційних потоків з обліково-аналітичної системи підприємства торгівлі, що

¹ За даними Державної служби статистики України

свідчить про актуальність й практичну значимість обраної теми та зумовлює логіку проведеного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи пов'язана із загальною тематикою наукових досліджень Харківського державного університету харчування та торгівлі, зокрема, за держбюджетною темою: «Методологія та організація антикризового управління підприємством в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U008449) (автором визначено основні методичні аспекти формування системи інформаційного забезпечення управління фінансово-майновим станом підприємства); за госпдоговірною темою: «Розробка методичних рекомендацій з управління комерційною діяльністю підприємств оптової торгівлі» (номер державної реєстрації 0117U006472) (автором уточнено складові системи інформаційного забезпечення управління фінансовою стійкістю торговельних підприємств через генерацію бази узагальнених даних). Результати дисертаційного дослідження відображені в науково-дослідній роботі Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі за держбюджетною темою: «Удосконалення бухгалтерського обліку та контролю в системі економічної безпеки державних фінансів: теорія та методологія» (номер державної реєстрації 0111U009162) (автором обґрунтовано роль фінансової стійкості як одного з ключових показників, які забезпечують фінансову безпеку підприємства). Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету за держбюджетною темою: «Обліково-аналітичне забезпечення оцінки фінансової стійкості підприємств торгівлі» (номер державної реєстрації 0118U004056) (автором обґрунтовано теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення обліку і аналізу складових показників фінансової стійкості для інформаційного забезпечення та ефективного управління підприємствами торгівлі). Наукове дослідження здійснювалося за сприяння Міністерства освіти і науки України при виконанні бюджетної теми «Інтегрована звітність як комунікаційна складова управління сталим розвитком суб'єктів господарювання в умовах невизначеності» (номер державної реєстрації 0119U002175) (автором розроблено практичні рекомендації щодо визначення впливу фінансових та нефінансових показників звітності на аналіз складових показників фінансової стійкості).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретико-методичного забезпечення та розробка практичних рекомендацій щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі.

Відповідно до зазначеної мети у дисертації поставлено такі завдання:

уточнити категоріально-термінологічний апарат щодо сутнісного наповнення поняття «фінансова стійкість»;

дослідити сучасний стан та тенденції розвитку торговельної галузі в Україні;

розкрити структуру обліково-аналітичної системи аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі;

розробити технологію ідентифікації впливу елементів облікової політики на фінансову стійкість підприємств торгівлі;

розвинути методичний підхід до формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю на основі бухгалтерського інжинірингу;

удосконалити організаційно-методичні засади управління фінансовою стійкістю з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;

сформувати концептуальні засади аналізу фінансової стійкості та дослідити фінансову стійкість торговельних підприємств Харківського регіону;

обґрунтувати методичний підхід до аналізу ймовірності банкрутства підприємства торгівлі на основі моделі фінансової стійкості.

Об'єктом дослідження є процес формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження є системний підхід щодо пізнання різних економічних явищ і процесів у безперервному їх взаємозв'язку. Для досягнення поставленої мети у роботі використано такі загальнонаукові методи дослідження як індукція, дедукція, систематизація, наукова абстракція і порівняння, аналіз та синтез. Методи контент-аналізу та морфологічного аналізу застосовано для уточнення понять «фінансова стабільність», «економічна стійкість» та «фінансова стійкість»; статистичний аналіз використано в ході дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку торговельної галузі в Україні; кластерний аналіз застосовувався при групуванні торговельних підприємств Харківського регіону для формування репрезентативної вибіркової сукупності; при розробці робочого плану укрупнених (мега) рахунків у процесі бухгалтерського інжинірингу використовувалася фасетна класифікація; оцінка фінансової стійкості підприємств вибіркової сукупності проводилася за допомогою коефіцієнтного, агрегатного та інтегрального аналізу; багатофакторні моделі Альтмана, Спрінґейта, Ліса, Таффлера та Терещенка використано у якості методичних підходів до прогнозування ймовірності банкрутства підприємства торгівлі; за допомогою табличного і графічного методів унаочнювалися емпіричні дані й схематично відображалися основні наукові положення дисертаційної роботи.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові документи, які регулюють ведення бухгалтерського обліку й формування звітності; результати новітніх наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених з проблем формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю; матеріали фахових видань та науково-практичних конференцій; спеціалізовані офіційні статистичні дані та фахові Інтернет-сайти; фінансова звітність підприємств торгівлі, а також матеріали власних досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань, пов'язаних з формуванням обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю та розробці

рекомендацій удосконалення методики аналізу фінансової стійкості для практичного застосування підприємствами торгівлі, а саме:

Удосконалено:

методичні аспекти формування облікової політики, які ґрунтуються на положеннях МСБО, МСФЗ та П(С)БО, враховують потреби аналізу фінансової стійкості та відрізняються систематизацією комплексу елементів за трьома групами: елементи, які викликають зміни показників фінансової звітності; елементи, які не викликають зміни показників фінансової звітності; елементи, щодо яких однозначна оцінка є неможливою, що дозволило розробити алгоритм ідентифікації впливу елементів облікової політики на фінансову стійкість підприємств торгівлі. Запропонований алгоритм забезпечує ефективний вибір елементів облікової політики шляхом врахування ймовірних змін у структурі активів, капіталу і зобов'язань та виникненні й використанні забезпечень;

методичний підхід до формування облікового забезпечення для оцінки фінансової стійкості, який, на відміну від існуючих, базується на інструментарії бухгалтерського інжинірингу, що унеможливорює вплив помилкових припущень, допущених, ґрунтуючись на бухгалтерських ретроспективних даних, при прийнятті перспективних управлінських рішень. Рекомендовано методику складання похідних балансових звітів, на підставі яких можна встановити дійсну вартість підприємства (у ринкових, справедливих, зіставних, ліквідних цінах), рівень його фінансової захищеності, уточнену величину грошових потоків, платоспроможність, для поточного, тактичного та стратегічного управління економічними процесами підприємства;

структуру єдиного інформаційного поля аналізу фінансової стійкості підприємства торгівлі, яка, на відміну від існуючих, формується з декількох взаємопов'язаних контурів, а саме: формування укрупнених (мега) рахунків та економічних агрегатів аналізу фінансової стійкості, фінансове планування та передача інформації в єдине сховище даних, що надає можливість підприємства одночасного доступу до інформаційних ресурсів усіх користувачів в рамках їх повноважень та компетенції за технологією Інтернет/Інтранет. Такий підхід дозволяє в автоматичному режимі на основі представленої звітності визначати узагальнюючі показники та сформувати індикатори для аналізу фінансової стійкості;

організаційно-методичні положення комплексного аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі, що, на відміну від існуючих, дозволяють системно характеризувати фінансову стійкість через застосування коефіцієнтного, агрегатного та інтегрального підходів, що дозволило розробити матрицю індикаторів забезпечення фінансової стійкості підприємств торгівлі та диференціювати підприємства вибіркової сукупності за рівнем фінансової стійкості (високий, прийнятний, недостатній, низький). Запропоновані положення дозволяють охарактеризувати ефективність стратегічного управління господарськими засобами підприємства та джерелами їх формування у процесі розширеного відтворення в сучасних мінливих умовах господарювання.

Набуло подальшого розвитку:

категоріально-термінологічний апарат економічної науки шляхом уточнення поняття «фінансова стійкість», яку визначено як аналітичну інтерпретацію економічної категорії, що характеризує фінансово-економічний стан підприємства через сукупність взаємообумовлених і взаємопов'язаних показників, значення яких залежить від рентабельності продажу, оборотності капіталу, фінансової активності, норм розподілу прибутків на інвестиційні та інші потреби, залежності від позикових коштів, балансу власного та позикового капіталу, ефективності використання різних ресурсів та інших соціально-економічних чинників за умов невизначеного середовища та допустимого рівня ризиків. Це дозволило вдосконалити організаційно-методичні положення комплексного аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі;

теоретичні положення аналізу фінансової стійкості, шляхом побудови концептуальної моделі, яка включає мету аналізу фінансової стійкості, його завдання, суб'єкти, об'єкти, принципи, а також методичний інструментарій, що забезпечує всебічне дослідження стану та руху фінансових ресурсів підприємства, ефективності його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, з метою визначення міцності фінансового стану торговельного підприємства на основі показників фінансової й господарської діяльності;

методичне підґрунтя аналізу ймовірності банкрутства підприємств торгівлі, побудоване із застосуванням зарубіжних та вітчизняних багатофакторних моделей діагностики загроз фінансовій стійкості (Альтмана, Спрінгейта, Ліса, Таффлера та Терещенка), що сприяло розробці ефективних заходів для підвищення фінансової стійкості при переході підприємства на антикризове управління.

Практичне значення одержаних результатів. Практична спрямованість отриманих теоретичних і методологічних розробок підтверджується:

на рівні суб'єктів господарювання – наукові розробки, щодо удосконалення форм реєстрів управлінського обліку, що дозволило формувати розширену релевантну інформацію про витрати, доходи, активи і зобов'язання та контролювати повноту і своєчасність інформаційного забезпечення (ТОВ «Капсулар» – довідка №75 від 24.05.2017 р.); методичні рекомендації щодо оцінки фінансової стійкості підприємства, з використанням системи показників, яка забезпечує представлення достовірної інформації про фінансовий стан за необхідним аналітичним розрізом для ухвалення управлінських рішень (ТОВ «МЕТАЛ-ПРИНТ» – довідка №1045 від 21.03.2018 р.); методичні рекомендації щодо відображення в обліку окремих господарських операцій з елементами облікових процедур за нормами міжнародних стандартів, які дозволяють формувати достовірні показники для управлінської та фінансової звітності через адаптацію форм первинних документів і внутрішньої звітності (ТОВ «ВІЖН ПАРТНЕР» – довідка від 11.06.2018 р.); наукові розробки, щодо складання похідних балансових звітів, на підставі яких можна встановити дійсну вартість підприємства, рівень його фінансової захищеності, уточнену величину грошових потоків, платоспроможність, задля поточного, тактичного та стратегічного управління економічними процесами підприємства (ТОВ «ФУД ДЕВЕЛОПЕР» – довідка №12 від 09.08.2018 р.).

в організації навчального процесу – Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету на кафедрі обліку та інформаційних технологій у бізнесі під час підготовки методичного забезпечення та викладання дисциплін «Бухгалтерський облік в торгівлі», «Звітність підприємств», «Оцінювання та облік майна в матеріальній формі», «Оцінювання та облік цілісних майнових комплексів» (довідка № 910 від 22.10.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Наукові розробки та пропозиції, які містяться в роботі, належать особисто автору. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті положення та пропозиції, що становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертації оприлюднені на: II Симпозіумі «Розвиток фінансових відносин в умовах трансформаційних процесів» (Харків, 2009 р.), IV Міжнародному Форумі молодих вчених «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2010 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Управління економічним потенціалом підприємства: збірка тез доповідей» (Харків, 2010 р.), III Симпозіумі «Стратегія розвитку фінансово-економічних та соціальних відносин: регіональний аспект» (Харків, 2010 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційні технології підготовки фахівців за спеціальностями «Облік і аудит» та «Фінанси»» (Харків, 2010 р.), XX Міжнародній науково-практичній конференції «Управління в соціальних і економічних системах» (Мінськ, 2011 р.), IV Симпозіумі «Трансформація фінансових відносин в умовах економічної глобалізації» (Харків, 2011 р.), Науково-практичній конференції «Концепції, стратегії та напрями розвитку Української держави: економіка, фінанси, право» (Київ, 2012 р.), VI Урочистому Симпозіумі з нагоди 70-річчя Харківського інституту фінансів УДУФМТ «Інституційно-організаційні аспекти фінансової політики в умовах розбудови суспільства соціальної справедливості» (Харків, 2013 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених (IC YESS 2014) «Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (Чернівці, 2014 р.), Всеукраїнській конференції «Фінансова безпека аграрного бізнесу» (Житомир, 2014 р.), III Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Фінанси, облік і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: сучасні проблеми та перспективи розвитку теорії і практики» (Харків, 2016 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформаційні перетворення обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах євроінтеграційних процесів» (Київ, 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами» (Харків, 2017 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні економічні, соціальні та екологічні детермінанти активізації розвитку країни та її регіонів» (Ужгород, 2017 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України: економічний та гуманітарний виміри» (Київ, 2017 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 27 наукових праць загальним обсягом 5,94 друк. арк., у тому числі: 4 статті у наукових фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз, загальним обсягом 1,55 друк. арк.; 4 статті у наукових фахових виданнях України, загальним обсягом 1,19 друк. арк.; 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав загальним обсягом 0,73 друк. арк.; 17 праць апробаційного характеру загальним обсягом 2,47 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, списку публікацій за результатами дослідження, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації складає 184 сторінки комп'ютерного тексту. Робота містить 37 таблиць (з них 18 займають 28 повних сторінки), 24 рисунка (з них 5 займають повних 5 сторінок), список використаних джерел складається з 234 найменувань – на 24 сторінках, 13 додатків – на 60 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, розкрито зв'язок із науковими темами, сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, визначено методи та інформаційну базу дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено інформацію щодо їх апробації, опублікування та особистий внесок здобувача.

У першому розділі – **«Теоретичні основи аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі»** – уточнено поняття «фінансова стійкість», за даними аналізу фінансової стійкості досліджено сучасний стан та обумовлено тенденції розвитку торговельної галузі України, визначено місце аналізу фінансової стійкості в обліково-аналітичній системі підприємств торгівлі.

Базис ефективної діяльності й забезпечення тенденцій сталого розвитку торговельного підприємства об'єктивно пов'язаний із визначенням місця аналізу фінансової стійкості в обліково-аналітичній системі управління господарською діяльністю, що потребує подальших ґрунтовних досліджень щодо змістовного наповнення взаємопов'язаних дефініцій «фінансова стабільність», «економічна стійкість» та «фінансова стійкість». Результати проведеного термінологічного аналізу свідчать, що поняття «фінансова стабільність» найбільш часто розглядається на макрорівні у взаємозв'язку зі стабільністю фінансової системи чи взагалі економіки країни. Доведено, що найбільш адекватно характеризує фінансовий стан підприємства категорія фінансової стійкості. Існування у науковій літературі альтернативних підходів до розуміння фінансової стійкості створює дискусійність у дослідженні її сутності. Консолідуючи існуючі підходи, на рисунку 1 наведено критеріальну характеристику розкриття поняття «фінансова стійкість» за логікою побудови більшості підходів до визначення досліджуваної дефініції, а саме: сутність – умови настання – наслідки впливу – показники, які дозволяють її оцінити. Це дозволило сформулювати визначення поняття «фінансова стійкість» як аналітичної інтерпретації економічної категорії, яка характеризує фінансово-економічний стан підприємства через сукупність взаємообумовлених й взаємопов'язаних показників, значення яких залежить від рентабельності продажу, оборотності капіталу,

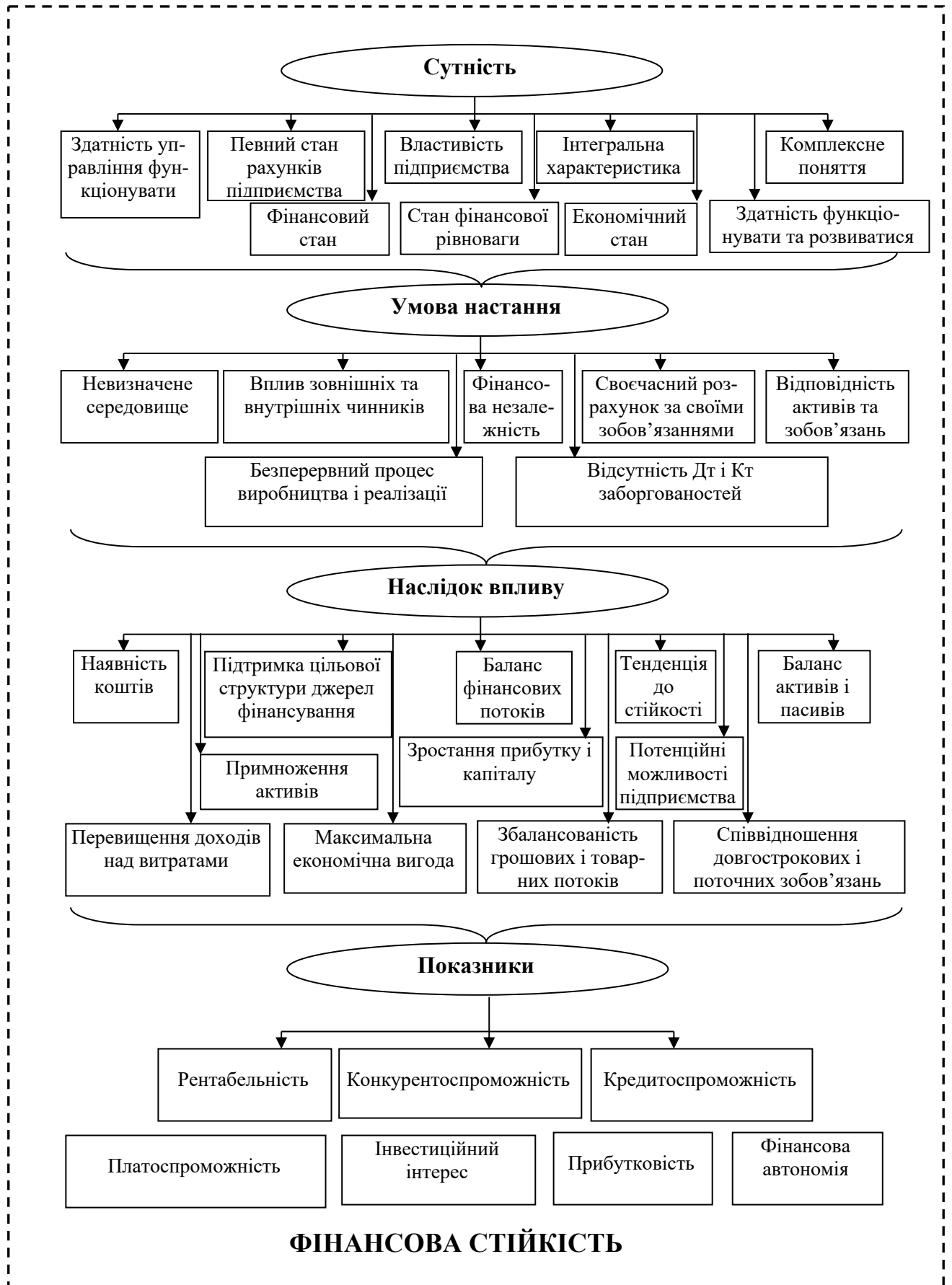

Рис. 1. Критеріальна характеристика поняття «фінансова стійкість»

фінансової активності, норм розподілу прибутків на інвестиційні та інші потреби, балансу власного та позикового капіталу, ефективності використання різних ресурсів та впливу інших соціально-економічних чинників за умов невизначеного середовища та допустимого рівня ризиків.

За існуючих політико-економічних умов, сталий економічний розвиток країни та її регіонів може бути досягнутий при отриманні позитивних значень показників фінансової стійкості таких структурних елементів як галузі, підприємства та організації. Вивчення доробку вітчизняних і зарубіжних вчених дозволило визначити змістовні характеристики економічної стійкості за такими видами: організаційна (ефективне формування й використання організаційних механізмів виробничо-господарської діяльності), виробнича (розвиток усіх структурних елементів виробництва через ефективне використання ресурсів) й фінансова (стабільна прибутковість та зростання капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності).

Основними чинниками, які впливають на досягнення підприємством безперебійної діяльності визначено: оптимальність структури фінансових ресурсів, достатність матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів й ефективність їх використання, вільне маневрування грошовими коштами з максимальною економічною вигодою тощо.

Проведений аналіз фінансової стійкості торговельних підприємств України за 2005 – 2017 роки (табл. 1), а також побудована прогнозна модель (рис. 2) доводять, що за умов відсутності ефективного управлінського впливу, фінансова стійкість підприємств торговельної галузі України з високою вірогідністю матиме тенденцію до погіршення протягом, принаймні, наступних двох років. Аналіз статистичної інформації свідчить про постійну динаміку зниження обсягу власного капіталу торговельних підприємств України. При цьому необхідно зазначити, що найбільша частка у структурі власного капіталу належить зареєстрованому капіталу, який забезпечує покриття значної частини власних коштів.

Таблиця 1

Відносні показники фінансової стійкості підприємств торговельної галузі України за 2005 – 2017 роки

Коефіцієнти	роки					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
автономії	0,144	0,138	0,152	0,087	0,089	0,098
фінансової залежності	5,906	6,236	5,521	10,398	10,155	9,112
фінансової стійкості	0,240	0,240	0,275	0,230	0,223	0,239
маневреності власного капіталу	0,155	0,241	0,316	0,269	0,239	0,408
покриття боргів власним капіталом	0,922	0,919	0,912	0,861	0,869	0,883
поточної заборгованості	0,752	0,755	0,718	0,764	0,770	0,756
стійкості фінансування	0,240	0,240	0,275	0,230	0,223	0,239

Продовження таблиці 1

Коефіцієнти	роки						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
автономії	0,100	0,096	0,085	-0,020	-0,048	-0,015	0,013
фінансової залежності	8,988	9,388	10,771	-49,784	-21,764	-66,882	74,985
фінансової стійкості	0,236	0,232	0,231	0,150	0,133	0,138	0,161
маневреності власного капіталу	0,550	0,672	0,492	1,125	0,375	-0,146	1,697
покриття боргів власним капіталом	0,903	0,915	0,886	0,810	0,810	0,851	0,872
поточної заборгованості	0,758	0,762	0,769	0,850	0,867	0,862	0,839
стійкості фінансування	0,236	0,232	0,231	0,150	0,133	0,138	0,161

Торговельна галузь є сферою національної економіки, яка протягом 2014 – 2016 років демонструвала від’ємне значення власного капіталу, що викликано значним зростанням непокритого збитку. За результатами аналізу виявлено, що за період з 2011 до 2014 року фінансовий результат торговельних підприємств має тенденцію до погіршення, у 2015 році їх діяльність теж була збитковою. Лише у 2017 році підприємства торгівлі отримали фінансовий результат, який забезпечив покриття збитків та позитивне значення власного капіталу.

Наявність значної кількості загроз для стійкого та ефективного функціонування будь-якого торговельного підприємства країни потребує удосконалення наявних та розроблення нових методів формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю.

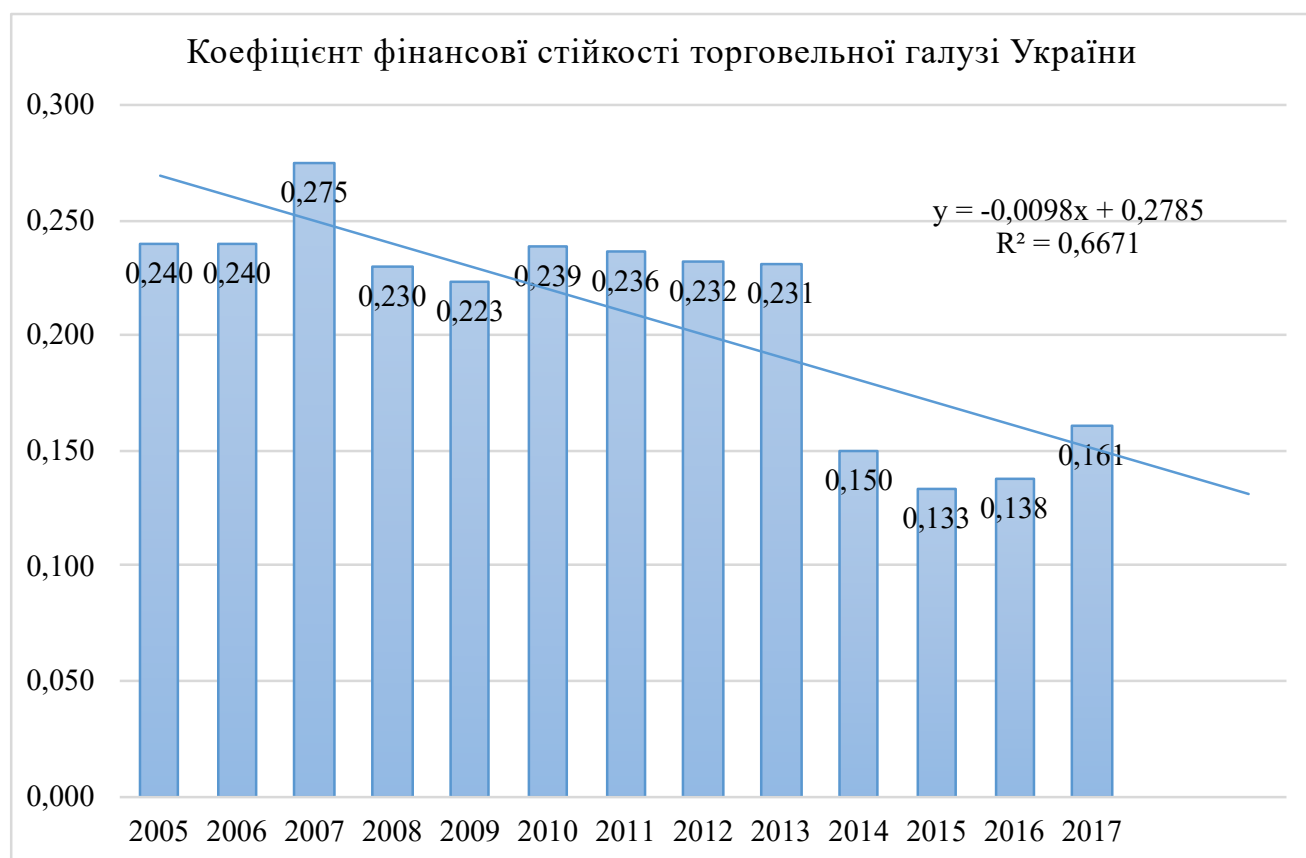

Рис. 2. Динаміка фінансової стійкості підприємств торговельної галузі України за 2005 – 2017 рр.

З цією метою в дисертації визначено основні сутнісні характеристики поняття «обліково-аналітичне забезпечення»: по-перше, це підґрунтя формування інформаційної бази управлінських рішень через представлення повної інформації у вигляді, адаптованому для прийняття якісних управлінських рішень; по-друге, інтегрований характер підсистем – облікові та аналітичні процедури, які є основними складовими, мають реалізовуватись на основі цілісної й узгодженої нормативної та методичної бази. За логічним релевантним ланцюгом формування даних, зазначене віднайшло застосування у побудованій концептуальній моделі обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі за такими складовими – мета, об'єкт, предмет, функції й завдання, а також принципи побудови взаємозв'язків як у межах обліково-аналітичного забезпечення так і на рівні системи управління, з використанням пристосованих елементів, які сприяють обґрунтуванню методичних аспектів за відповідними напрямками обліково-аналітичного забезпечення.

У другому розділі – **«Облікове забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств роздрібною торгівлі»** – ідентифіковано вплив елементів облікової політики на фінансову стійкість підприємств торгівлі, сформовано технологію формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю засобами бухгалтерського інжинірингу, розвинено методичний підхід до організації аналізу фінансової стійкості з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Ретроспективний аналіз теорії і практики бухгалтерського обліку в частині його організаційно-методичного забезпечення, дав змогу сформулювати розуміння цілісної системи управління фінансовою стійкістю через оптимізацію архітектури облікової політики торговельного підприємства. Враховуючи підходи науковців до трактування поняття «облікова політика», особливості діяльності торговельного підприємства та напрями впливу елементів облікової політики на фінансову стійкість підприємства, запропоновано визначати облікову політику як закріплені внутрішніми розпорядчими документами принципи, методи і процедури організації та ведення бухгалтерського обліку, формування й подання фінансової звітності, що обираються з числа загальноприйнятих, або розробляються самостійно з урахуванням фінансової стратегії розвитку торговельного підприємства, та сприяють достовірному визначенню фінансового результату й показників фінансової стійкості з метою забезпечення захисту прав та інтересів стейкхолдерів.

Ґрунтуючись на системному підході до управління фінансовою стійкістю, ідентифіковано елементи облікової політики підприємства в залежності від їх впливу на показники звітності за трьома групами: викликають зміни; не викликають зміни; елементи, вплив яких однозначно оцінити не є можливим. Розроблено алгоритм класифікації елементів облікової політики торговельного підприємств з позиції впливу на фінансову стійкість (рис. 3).

Доведено, що методика аналізу фінансової стійкості, яка застосовується сьогодні вітчизняними підприємствами торгівлі та базується на коефіцієнтних методах, повною мірою не забезпечує інформаційні потреби менеджменту для

прийняття нагальних та стратегічних управлінських рішень.

У роботі обґрунтовано необхідність розширити методичне забезпечення формування інформаційного середовища у звітних формах підприємства, як це трактує інституціональна теорія бухгалтерського обліку. Нове уявлення про методичні засади трансформації й агрегації базових показників облікової системи підприємства й форм фінансової звітності, дало нагоду змоделювати подальший розвиток інформаційного поля для управління фінансовою стійкістю.

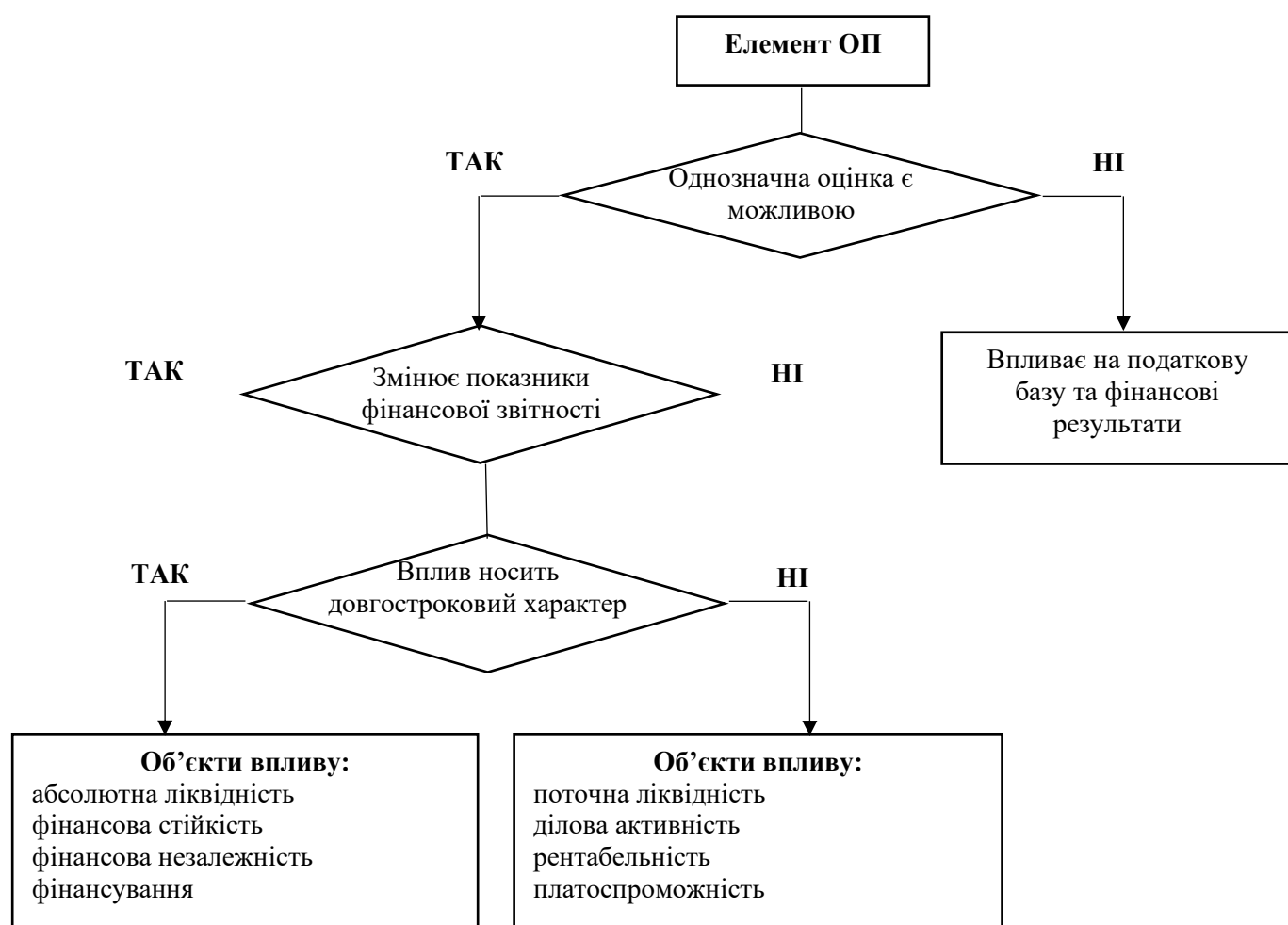

Рис. 3. Алгоритм ідентифікації впливу елементів облікової політики на фінансову стійкість підприємства торгівлі

Для цього у роботі наведено механізм та інструменти бухгалтерського інжинірингу, які базуються на: 1) спеціальному робочому плані мегарахунків, які представляють собою окремі економічні агрегати («Необоротні активи», «Запаси», «Власний капітал» та інші); 2) оцінці здійснюваних господарсько-фінансових операцій у ринкових (справедливих) цінах; 3) складанні моніторингових похідних балансових звітів спеціального призначення, які розкривають рівень фінансової стійкості з врахуванням коригуючих проведень за результатами аудиту; діючих й очікуваних ризиків та резервів; впровадження інноваційних технологій (рис. 4). Отримана за допомогою розробленого методичного інструментарію інформація

дозволяє оцінити фінансову стійкість торговельного підприємства для перспективних рішень, уникнувши помилкових припущень, зроблених на основі класичних бухгалтерських ретроспективних даних.

Визначено методичну базу використання бухгалтерського інжинірингу на основі розробленої моделі управління фінансовою стійкістю через визначення етапів імплементації інформаційно-комунікаційних технологій у процес управління торговельним підприємством, а саме: I етап – визначення вимог до формування єдиного інформаційного простору підприємства торгівлі; II етап – перелік технічних засобів для автоматизації облікової системи та фінансового аналізу, розробка технічних завдань та алгоритму впровадження програмного продукту автоматизації процесу аналізу фінансової стійкості; III етап – стандартизація вимог до інтерфейсів аналізу фінансової стійкості; IV етап – опис інформаційної технології децентралізованого формування індикаторів фінансової стійкості на основі обробки мегарахунків бухгалтерського обліку; V етап – визначення структури й порядку взаємодії зовнішнього і внутрішнього інформаційного полів, які впливають на фінансовий стан підприємства; VI – опис багаторівневої інтерпретації топологічних ознак показників фінансової стійкості у загальній системі стратегічного управління підприємством торгівлі.

Аналіз програмних продуктів автоматизації аналітичних функцій на торговельному підприємстві дозволив розподілити їх на III класи: I – універсальні аналітичні програми, II – спеціалізовані облікові програми з модулем для фінансового аналізу, III – ERP – системи (Enterprise Resource Planning – Управління ресурсами підприємства), які комплексно автоматизують процеси планування, бухгалтерського обліку, контролю та аналізу всіх основних бізнес-процесів та вирішення бізнес завдань у масштабі всього торговельного підприємства. Для вибору найбільш прийнятної програмної продукції з метою автоматизації фінансового аналізу на торговельному підприємстві проведено оцінку можливостей аналітичного програмного забезпечення шляхом виділення їх функціональних контурів відносно різних задач аналізу, визначено переваги та недоліки кожної програми, що дозволило сформулювати рекомендації з обґрунтованого вибору програмного забезпечення управлінському персоналу торговельних підприємств.

У третьому розділі – **«Аналітичне забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємства торгівлі»** – визначено концептуальні засади аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі, розроблено методику аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі з використанням коефіцієнтного, агрегатного та інтегрального підходів, сформовано методичний підхід до проведення аналізу ймовірності банкрутства підприємств торгівлі з використанням багатофакторних моделей показників фінансової стійкості.

На підставі теоретичних положень аналізу фінансової стійкості, а також системного підходу до здійснення його організації, обґрунтовано структуру та складові концептуальної моделі аналізу фінансової стійкості, яка включає мету аналізу фінансової стійкості, його завдання, суб'єкти, об'єкти, принципи, методичний інструментарій.

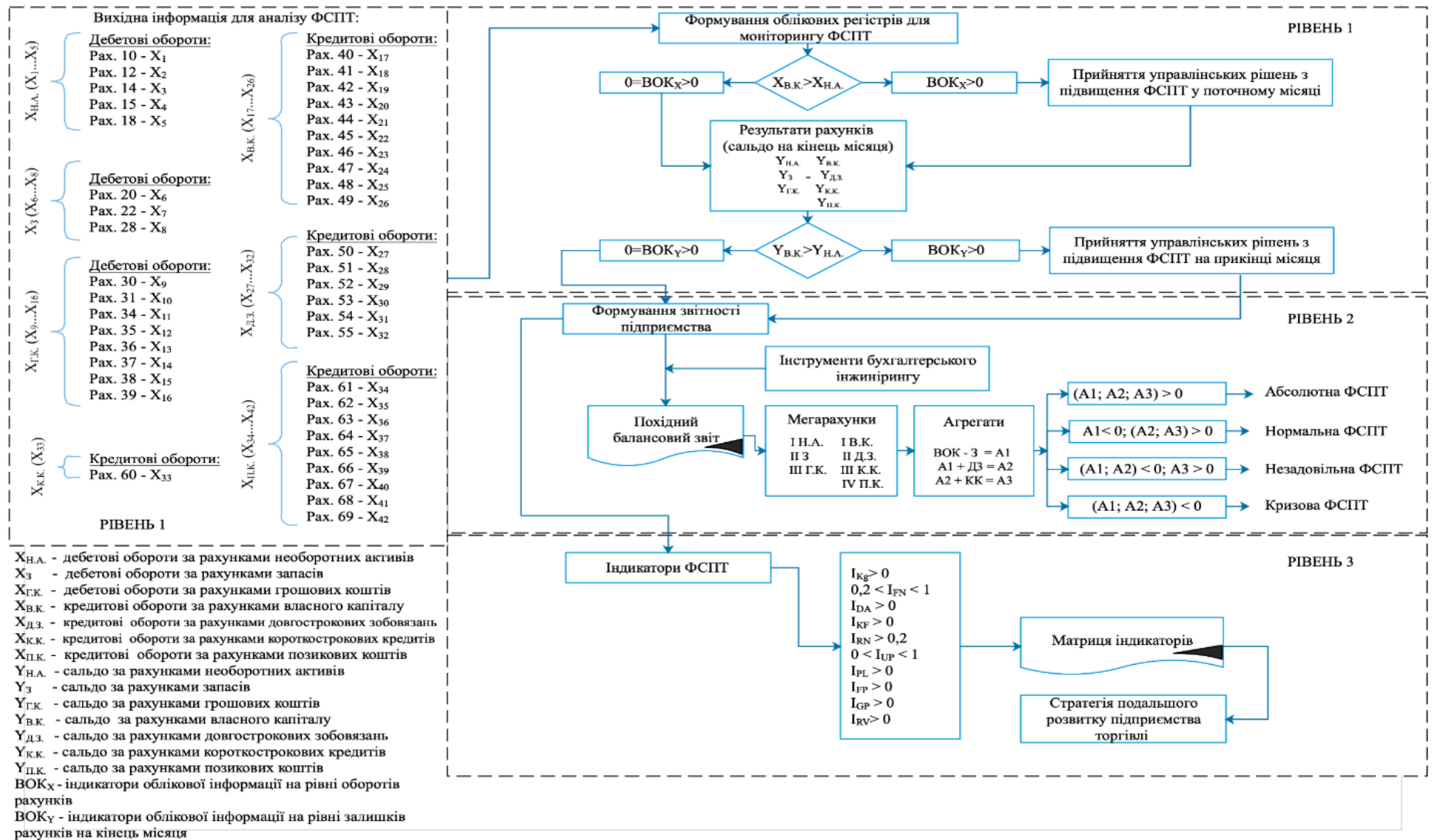

Рис. 4. Модель управління фінансовою стійкістю на основі бухгалтерського інжинірингу

Доведено, що як метод наукового пізнання фінансовий аналіз передбачає дослідження предмета шляхом виділення його основних елементів, що має забезпечити всебічне вивчення процесів, які визначають зміст і результати фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі. Основний зміст аналізу фінансової стійкості запропоновано визначати дослідженням стану та руху фінансових ресурсів підприємства, ефективності його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності з метою визначення міцності фінансового стану торговельного підприємства на основі показників фінансово-господарської діяльності.

За результатами дослідження встановлено, що обліково-аналітична система, яка становить цілісну площину інформаційного забезпечення управління фінансовою стійкістю, генерує та акумулює бази даних, що є детермінантою упередження кризових станів. Доведено, що ключовим завданням оцінки фінансової стійкості підприємств торгівлі є визначення ступеня залежності діяльності підприємства від розміру та структури позикового капіталу.

Аналіз літературних джерел дозволив дійти висновку про те, що за поглядами різних авторів тотожні фінансові коефіцієнти класифіковано за різними ознаками, окремі з них мають різні назви та нормативні значення або подаються загальним переліком без уточнення виду показника. З метою удосконалення методики коефіцієнтного аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі обґрунтовано систему індикаторів фінансової стійкості та їх нормативних значень, а саме: економічного розвитку, фінансової незалежності, ділової активності, концентрації фінансових ресурсів, рентабельності, рівня фінансового потенціалу, платоспроможності, фінансової міцності, забезпечення грошовими потоками, ринкової вартості.

Проведений з використанням коефіцієнтного підходу аналіз фінансової стійкості торговельних підприємств вибіркової сукупності дозволив дійти висновку, що політика формування й використання господарських засобів та джерел їх фінансування характеризувалася нестабільністю та неврівноваженістю у переважній більшості торговельних підприємств протягом усього досліджуваного періоду. Така ситуація призвела до диспропорції між власними та залученими джерелами формування господарських засобів, негативного значення співвідношення елементів капіталу, суттєвого дефіциту власних фінансових ресурсів. Зазначене спричинило високу залежність від позикових коштів, недостатність фінансування активів за рахунок власного капіталу, і, як наслідок, високий ризик банкрутства, що зумовило зниження ефективності економічної діяльності підприємств торгівлі загалом. Доведено, що подоланню означених недоліків у діяльності підприємств торговельної галузі сприятиме застосування у стратегічному управлінні методів, які базуються на удосконаленій моделі коефіцієнтного аналізу фінансової стійкості. Здійснено оцінку фінансової стійкості підприємств роздрібною торгівлі вибіркової сукупності за досліджуваний період 2010 – 2017 рр. на основі агрегатного підходу.

За результатами визначено, що як на мережевих підприємствах торгівлі так і на підприємства інших торговельних форматів, усі абсолютні показники аналізу

наявності власних оборотних коштів, функціонуючого капіталу та загальної величини основних джерел формування запасів свідчать про нестійкий фінансовий стан, який почав наближатися до критичного рівня починаючи з 2014 року. У прикладному аспекті удосконалення експрес-аналізу фінансової стійкості торговельних підприємств здійснювалося з використанням інтегрального показника – індексу фінансової стійкості, який акумулює в собі найбільш вагомні критерії, що визначають особливості та специфіку торговельної діяльності в умовах нестійкого зовнішнього середовища.

Результати проведеного аналізу довели, що фінансовий стан майже половини торговельних підприємств вибіркової сукупності може бути ідентифікований як нестійкий і кризовий та лише два підприємства мають високі показники фінансової стійкості. Застосування запропонованої комплексної методики експрес-аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі надало можливість диференціювати підприємства вибіркової сукупності за рівнем фінансової стійкості, що характеризує ефективність стратегічного управління господарськими засобами підприємства та джерелами їх формування у процесі розширеного відтворення у сучасних мінливих умовах господарювання.

Зважаючи на відсутність єдиного дієвого підходу до оцінювання банкрутства підприємства, проведено аналіз характеристик найбільш поширених методичних підходів до прогнозування ймовірності банкрутства – п'ятифакторної моделі Альтмана, моделі Спрінгейта, моделі Ліса, моделі Таффлера та моделі Терещенка. Результати оцінки ймовірності банкрутства досліджуваного торговельного підприємства з використанням зарубіжних та вітчизняних моделей діагностики загрози банкрутства підприємства за даними фінансової звітності наведено в таблиці 2.

Як свідчать результати проведеного аналізу, ймовірність банкрутства досліджуваного торговельного підприємства є досить високою за моделями Альтмана та Ліса, разом з тим, за іншими методиками підприємство має достатню фінансову стійкість, що було підтверджено у результаті коефіцієнтного, агрегатного та інтегрального аналізу його фінансової стійкості. Це пов'язано з тим, що методика Альтмана та Ліса є більш адаптованою до діяльності зарубіжних компаній, акції яких котируються на біржовому ринку, тому для вітчизняних торговельних підприємств її застосування не надає інформативних даних. У той же час, управлінському персоналу досліджуваного торговельного підприємства слід звернути увагу на інтегральний показник ймовірності банкрутства, отриманий у 2017 році за методикою вітчизняного науковця О. О. Терещенка, яка має найбільшу адаптованість для вітчизняних підприємств. За проведеним аналізом індекс Z в 2017 році складає 1,981, тобто знаходиться в інтервалі $1 < Z < 2$, що свідчить про порушення фінансової рівноваги.

Відповідно до методології оцінювання ймовірності банкрутства розробленої О. О. Терещенком, банкрутство ТОВ «Капсулар» не загрожує лише за умови переходу підприємства на антикризове управління.

Інтегральні показники ймовірності банкрутства ТОВ «Капсулар»
за 2016 – 2017 роки

Рік	Моделі визначення ймовірності банкрутства				
	Сполучені Штати Америки та Канада		Велика Британія		Україна
	Е. Альтмана	Г. Спрінггейта	Р. Ліса	Р. Таффлера	О.О.Тереценка
2016	Z=1,174 Z <1,81, ймовірність банкрутства становить від 80 до 100%	Z=1,480 Z > 0,862, банкрутство підприємства малоймовірно	Z=0,018 Z <0,037, вірогідність банкрутства висока	Z=0,473 Z > 0,3, достатня фінансова стійкість	Z=2,587 Z > 2, підприємство фінансово стійке
2017	Z= 0,924 Z <1,81, ймовірність банкрутства становить від 80 до 100%	Z=1,313 Z > 0,862, банкрутство підприємства малоймовірно	Z=0,012 Z <0,037, вірогідність банкрутства висока	Z=0,438 Z > 0,3, достатня фінансова стійкість	Z=1,981 1 < Z < 2, фінансова рівновага порушена

Ці дослідження остаточно підтвердили необхідність проведення таких заходів із підвищення фінансової стійкості: оптимізації цінової політики за рахунок наближення рівня цін до цін підприємств-конкурентів; підвищення інвестиційної привабливості шляхом прояву своїх конкурентних переваг; впровадження сучасних маркетингових технологій з метою збільшення обсягів продажу; розробку заходів щодо прогнозування й упередження майбутніх кризових ситуацій; контроль за виконанням антикризової програми всіма підрозділами підприємства.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення та вирішення науково-практичного завдання, яке полягає в розвитку теоретико-методичного забезпечення та розробці практичних рекомендацій щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі, що дозволило досягнути поставленої мети та зробити такі висновки.

1. Проведений критеріальний аналіз поняття «фінансова стійкість» дозволив виявити такі її сутнісні характеристики: якісна оцінка фінансової діяльності підприємства; залежність від результатів виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності; сукупність показників, які характеризують стан майна підприємства, джерел його формування, ефективності їх використання; залежність від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників; методологічна база для визначення безпечного рівня фінансово стійкої діяльності підприємства. Базуючись на

результатах проведеного аналізу, фінансову стійкість запропоновано визначати як аналітичну інтерпретацію економічної категорії, яка характеризує фінансово-економічний стан підприємства через сукупність взаємообумовлених і взаємопов'язаних показників, значення яких залежить від рентабельності продажу, оборотності капіталу, фінансової активності, норм розподілу прибутків на інвестиційні та інші потреби, залежності від позикових коштів, балансу власного та позикового капіталу, ефективності використання різних ресурсів та інших соціально-економічних чинників в умовах невизначеного середовища та допустимого рівня ризиків.

2. Проведений аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку торговельної галузі в Україні за 2005 – 2017 рр. свідчить про нестійкий фінансовий стан підприємств торговельної галузі упродовж тривалого часу починаючи з 2008 року. Більшість коефіцієнтів, які характеризують фінансову стійкість підприємств галузі не відповідають нормативному значенню, окремі з них мають негативну динаміку, що вказує на певні проблеми, пов'язані з фінансуванням діяльності. Негативні зміни, які відбулися у період 2014 – 2017 рр., зумовили стабільне погіршення фінансової стійкості торговельних підприємств, які дотепер є не здатними покрити свої зобов'язання за рахунок власного капіталу. Побудована прогнозна модель фінансової стійкості торговельних підприємств України доводить, що за умов відсутності ефективного управлінського впливу, фінансова стійкість підприємств торговельної галузі з високою вірогідністю збереже тенденцію до погіршення у короткостроковій перспективі.

3. Грунтуючись на результатах системного аналізу праць науковців, як теоретичного підґрунтя за досліджуваною проблематикою, виявлено необхідність зміни концепції управління фінансовою стійкістю підприємств, як системи заходів щодо розробки й реалізації принципів та методів управлінських рішень стосовно формування такого стану фінансових ресурсів, який би забезпечив постійне зростання прибутку, платоспроможність та кредитоспроможність. З метою розробки аналітичних процедур оцінки рівня фінансової стійкості підприємств торгівлі визначено складові концептуальної моделі інформаційного забезпечення управління фінансово-майновим станом підприємства. У побудованій концептуальній моделі інформаційного забезпечення на мікрорівні серед основних складових виокремлено: мету, об'єкт, предмет, функції, завдання, принципи побудови взаємозв'язків як в межах обліково-аналітичного забезпечення так і на рівні системи управління з використанням адаптованих елементів, які сприяють обґрунтуванню методичних аспектів за відповідними напрямками обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі.

4. Доведено, що однією з найважливіших складових механізму управління господарською діяльністю підприємства та збереження фінансової стійкості є обрана структура облікової політики, при формуванні якої слід враховувати особливості діяльності підприємства та стратегію його розвитку на тривалу перспективу. Дослідження облікового забезпечення фінансової стійкості підприємства виявило його методичну обмеженість. У контексті розвитку

інформаційного забезпечення управління фінансовою стійкістю елементи облікової політики підприємства систематизовано за трьома групами, залежно від їх впливу на показники звітності: елементи, які викликають зміни показників фінансової звітності; елементи, які не викликають зміни показників фінансової звітності; елементи щодо яких однозначна оцінка є неможливою. Це дозволить розробляти облікову політику з урахуванням фінансової стратегії розвитку підприємства торгівлі та сприятиме зниженню трудомісткості облікових робіт шляхом використання найбільш адекватних і доступних способів ведення обліку; збільшенню інвестиційних можливостей суб'єкта господарювання шляхом раціоналізації руху грошових потоків; максимальному наближенню обліково-звітної практики до вимог МСФЗ та МСБО; використанню ефективних інструментів управління витратами, фінансовими результатами та показниками звітності, що впливають на фінансовий стан; якісному покращенню фінансового стану та виходу вітчизняних торговельних підприємств на міжнародні ринки; розробці дієвих механізмів управління тенденціями фінансової стійкості за рахунок оптимального вибору елементів облікової політики.

5. Доведено, що визначальна роль у формуванні інформаційної підтримки управління економічними процесами, грошовими, фінансовими й матеріальними потоками, а також мінімізації впливу ринкових ризиків за умов невизначеності належить інструментам фінансового інжинірингу. На основі дослідження наукового поля й зарубіжного досвіду, розроблено модель бухгалтерського інжинірингу обліково-аналітичного забезпечення моніторингу фінансового стану підприємства, яка включає: використовувані балансові теорії; облікові підходи; облікові механізми та інструменти; робочий план мегарахунків управлінського обліку; технологію інжинірингу процесів на підставі похідних балансових звітів; контроль результатів. У розробленій моделі вхідний масив даних для аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі формують дебетові та кредитові обороти за мегарахунками (I. «Необоротні активи»; II. Оборотні активи; III. «Власний капітал»; IV. «Довгострокові зобов'язання і забезпечення»; V. «Поточні зобов'язання і забезпечення»), які шляхом застосування специфічних інструментів бухгалтерського інжинірингу трансформуються у індикатори фінансової стійкості, що дозволяє забезпечити інформаційну підтримку управлінських рішень та запобігати дисбалансу методів і важелів управління стійкістю підприємств торгівлі.

6. Визначено етапи імплементації інформаційно-комунікаційних технологій у процес управління торговельним підприємством, дотримання яких дозволить підвищити ефективність бізнесу шляхом виключення багаторазового введення та дублювання даних за господарськими операціями для передачі інформації різним стейкхолдерам, мінімізувати ймовірність помилки при багаторазовій обробці однієї і тієї ж фінансової та аналітичної інформації, оптимізувати документообіг, сприяти дотриманню платіжної дисципліни, забезпечувати можливість автоматичного аналізу фінансової стійкості та перевіряти інформацію як на етапі введення її у інформаційну систему, так і на етапі контролю. Для вибору найбільш прийняттого програмного продукту для автоматизації фінансового аналізу на торговельному

підприємстві проведено оцінку можливостей аналітичного програмного забезпечення шляхом виділення їх функціональних контурів відносно різних задач аналізу фінансової стійкості за трьома класами програмних засобів: I – універсальні аналітичні програми («ІНЕК-Аналітик», «Audit Expert» та «Project Expert»), II – спеціалізовані облікові програми з модулем для фінансового аналізу («1С:Управління торговим підприємством для України» та «Парус-Підприємство»), III – ERP – системи (Програмним комплексом ERP «Галактика» з модулем «Фінансовий аналіз» та HansaWorld). Доведено, що найбільш прийнятним програмним засобом для вітчизняних торговельних підприємств є програма «1С: Управління торговим підприємством для України», яка дозволяє одночасно автоматизувати весь процес управління торговельними та товарними операціями, проводити аналіз фінансової стійкості й всієї фінансово-господарської діяльності.

7. На основі проведеного дослідження теоретичного базису аналізу фінансової стійкості та системного підходу до його організації й проведення, представлено концептуальну модель аналізу фінансової стійкості, яка включає мету аналізу фінансової стійкості, його завдання, суб'єкти, об'єкти, принципи, методичний інструментарій. Доведено, що як метод наукового пізнання, фінансовий аналіз передбачає дослідження предмета шляхом виділення його основних елементів, що має забезпечити всебічне вивчення процесів, які визначають зміст і результати фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі. Тому, основний зміст аналізу фінансової стійкості запропоновано визначати дослідженням стану та руху фінансових ресурсів підприємства, ефективності його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності з метою визначення міцності фінансового стану торговельного підприємства на основі показників фінансово-господарської діяльності. Проведений за удосконаленою методикою коефіцієнтний, агрегатний та інтегральний аналіз фінансової стійкості торговельних підприємств вибіркової сукупності свідчить про нестійкий фінансовий стан більшості торговельних підприємств вибіркової сукупності, що вимагає розробки та негайного запровадження на підприємствах заходів з антикризового управління.

8. Доведено, що в умовах високого рівня невизначеності зовнішнього середовища, в якому функціонують вітчизняні торговельні підприємства, виникають ускладнення при досягненні ними стратегічних фінансових цілей та забезпеченні їхньої довгострокової фінансової стійкості. Зазначене вимагає створення ефективної системи стратегічного фінансового менеджменту, невід'ємним елементом якої має стати механізм управління ризиком зниження фінансової стійкості, шляхом використання сучасних моделей прогнозування банкрутства. Обґрунтовано модельні підходи до прогнозування ймовірності банкрутства торговельних підприємств, наведено характеристику найбільш поширених методик прогнозування ймовірності банкрутства (п'ятифакторної моделі Альтмана, моделі Спрінггейта, моделі Ліса, моделі Таффлера та моделі Терещенка). Описано параметри фінансової стійкості, які беруть участь у розрахунках, визначено переваги та недоліки кожної з них. Обґрунтовано, що найбільшу адаптованість для вітчизняних підприємств має модель прогнозування ймовірності банкрутства О.О. Терещенка, дані якої

співпадають із результатами коефіцієнтного, агрегатного та інтегрального аналізу фінансової стійкості торговельного підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Нагорна І. В. Облікове забезпечення оцінки фінансової стійкості підприємства. [Електронний ресурс] Економіка та суспільство: елект. наук. фахове видання. Мукачево: Мукачівський державний університет, 2016. Випуск 3. С. 534-537. Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/91.pdf. (включено до: Index Copernicus, Cite Factor, Eurasian Scientific Journal Index, Scientific Indexing Services) (0,38 друк. арк.).

2. Нагорна І. В. Економіко-сутнісний вимір інформаційного забезпечення в аналітичній системі управління фінансовою стійкістю. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». Ужгород: УжНУ «Говерла», 2017. Випуск 1(49). Том 1. С. 188-192. (включено до: Index Copernicus, Google Scholar, ResearchBib, Російський індекс наукового цитування) (0,48 друк. арк.).

3. Чумак О. В., Нагорна І. В. Механізм інжинірингу при формуванні інформаційного підґрунтя аналізу фінансової стійкості підприємства. Бізнес-інформ. 2017. №12. С. 359-364. (включено до Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services та ін.) (заг. обсяг 0,59 друк. арк., особисто автора 0,3 друк. арк.: розроблено модель концепції механізмів та інструментів бухгалтерського інжинірингу в аналізі фінансової стійкості торговельного підприємства).

4. Чумак О. В., Нагорна І. В. Емерджентність економічної та облікової політики в управлінні фінансовою стійкістю підприємства. Економічний простір: Збірник наукових праць. Дніпро: ПДАБА. 2018. № 140. С. 145-157. (включено до: Index Copernicus, Google Scholar) (заг. обсяг 0,78 друк. арк., особисто автора 0,39 друк. арк.: наведено елементи облікової політики, які забезпечують якість фінансового інформаційного масиву для аналітичних процедур, рекомендовано окремі методичні підходи до обрання методичних положень щодо певних об'єктів обліку).

Статті у наукових фахових виданнях України:

5. Оспіщев В. І., Нагорна І. В. Класифікація чинників впливу на фінансову стійкість підприємств. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. ; у 2-х ч. Харків : ХДУХТ, 2009. Вип. 2. С. 218–223. (заг. обсяг 0,25 друк. арк., особисто автору належить 0,15 друк. арк.: подано класифікацію чинників, які формують фінансову стійкість підприємства).

6. Нагорна І. В. Специфіка фінансової стійкості торговельного підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. ; у 2-х ч. Харків : ХДУХТ, 2010. Вип. 1. С. 336–343. (0,39 друк. арк.).

7. Нагорна І. В. Резерви підприємства як інструмент підвищення фінансової стійкості. Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. С. 114–118. (0,45 друк. арк.).

8. Чумак О. В., Нагорна І. В. Організаційні особливості торговельних процесів як підґрунтя аналітичних досліджень. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Київ: УДУФМТ, 2011. №5. С. 86–91. (заг. обсяг 0,42 друк. арк., особисто автору належить 0,2 друк. арк.: уточнено систему чинники, які впливають на стійкість підприємств роздрібною торгівлі).

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

9. Nagorna I. V. Formation of indicators ensure the financial sustainability of the enterprise. *Wirtschaft und Management: Theorie und Praxis: Sammelwerk der wissenschaftlichen Artikel*. Verlag SWG imex GmbH. Nurnberg, Deutschland, 2014. Vol. 1. 323–328 p. (включено до: Thomson Reuters) (0,33 друк. арк.).

10. Savchenko I., Nagorna I. The evaluation of methodological aspects of the trade enterprises financial stability analysis. *Accounting theory and practice*. Vilnius, 2018. Vol. 17–18. 85–96 p. (заг. обсяг 0,6 друк. арк., особисто автора 0,4 друк. арк.: обґрунтовано доцільність адаптування та впровадження у практику структури індикаторів ефективності за окремими напрямками діяльності і структурними підрозділами, встановлення вагомості їх впливу на інтегральний показник ефективності функціонування торговельного підприємства).

Праці апробаційного характеру:

11. Оспіщев В. І., Нагорна І. В. Фінансова стійкість як економічна категорія. Оптимізація наукових досліджень – 2009: збірка наук. праць, Миколаїв: НУК ім. адмірала Макарова, 2009. С. 90–93. (заг. обсяг 0,28 друк. арк., особисто автору належить 0,18 друк. арк.: уточнено поняття «фінансова стійкість»).

12. Нагорна І. В. Основні чинники впливу на фінансову стійкість роздрібних мереж. Розвиток фінансових відносин в умовах трансформаційних процесів: матеріали II Симпозіуму, м. Харків, 10 грудня 2009 р. Х.: ХІФ УДУФМТ, 2009. С. 364–365. (0,2 друк. арк.).

13. Нагорна І. В. Функції фінансової стійкості підприємства. Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи: збірка матеріалів IV Міжнародного Форуму молодих вчених, м. Харків, 12 травня 2010 р. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2010. С. 258–259. (0,1 друк. арк.).

14. Нагорна І. В. Аналіз фінансової стійкості підприємства: теоретичний огляд. Управління економічним потенціалом підприємства: збірка тез доповідей II Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Харків, 15 жовтня 2010 р. Х.: ХДУХТ, 2010. С. 92–93. (0,1 друк. арк.).

15. Нагорна І. В. Забезпечення фінансової стійкості підприємств торгівлі. Стратегія розвитку фінансово-економічних та соціальних відносин: регіональний

аспект: збірка III Симпозіуму, м. Харків, 11 листопада 2010р. Х.: ХІФ УДУФМТ, 2010. С. 492. (0,1 друк. арк.).

16. Нагорна І. В. Функціональний аспект фінансової стійкості підприємства. Інноваційні технології підготовки фахівців за спеціальностями «Облік і аудит» та «Фінанси»: збірка Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Харків, 28-29 жовтня 2010 р. Х.: ХДУХТ, 2010. С. 220–222. (0,1 друк. арк.).

17. Чумак О. В., Нагорна І. В. Теоретический обзор методического инструментария оценки финансовой устойчивости предприятия. Управление в социальных и экономических системах: сборник тезисов XX Международной научно-практической конференции, г. Минск, 20 мая 2011 г. Минск: МИУ, 2011г. С. 116. (заг. обсяг 0,1 авт. арк., особисто автору належить 0,04 авт. арк.: проаналізовано методи оцінки фінансової стійкості).

18. Нагорна І. В. Методологічні основи аналізу фінансової стійкості підприємств. Трансформація фінансових відносин в умовах економічної глобалізації: збірка тез доповідей IV Симпозіуму, м. Харків, 10 листопада 2011р. Х.: ХІФ УДУФМТ, 2011. С. 213–214. (0,2 друк. арк.).

19. Нагорна І. В. Матриці динаміки коефіцієнтів оцінки фінансової стійкості. Концепції, стратегії та напрями розвитку Української держави: економіка, фінанси, право: збірка тез наук.-практ. конф., м. Київ, 28 вересня 2012 р. К: УДУФМТ. 2012. С. 192–193. (0,2 друк. арк.).

20. Нагорна І. В. Формування інформаційного забезпечення аналітичних процедур. Інституційно-організаційні аспекти фінансової політики в умовах розбудови суспільства соціальної справедливості: матеріали VI Урочистого Симпозіуму з нагоди 70-річчя Харківського інституту фінансів УДУФМТ, м. Харків, 14 листопада 2013 р. Х.: ХІФ УДУФМТ, 2013. с. 229–230 (0,2 друк. арк.).

21. Нагорна І. В. Аналіз методичних підходів оцінки фінансової стійкості підприємств. Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності: Матеріали III-ї Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (IC YESS 2014) : у 2-х ч., м. Чернівці, 24-26 квітня 2014 року. Частина 2. 2014. С. 123–125. (0,18 друк. арк.).

22. Чумак О. В., Нагорна І. В. Фінансова стійкість в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства. Фінансова безпека аграрного бізнесу: збірка тез доповідей Всеукраїнської конференції, м. Житомир, 22-23 жовтня 2014 р. Житомир: ЖДТУ, 2014. С. 83–85. (заг. обсяг 0,19 друк. арк., особисто автора 0,09 друк. арк.: уточнено категорійний апарат фінансової безпеки, обґрунтовано роль фінансової стійкості як одного з ключових показників, які забезпечують фінансову безпеку підприємства).

23. Нагорна І. В. Об'єкти обліку, що формують показники агрегатів оцінки фінансової стійкості. Фінанси, облік і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: сучасні проблеми та перспективи розвитку теорії і практики: матеріали III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Харків, 28 жовтня 2016 р. Х. : ХДУХТ, 2016. С. 95–96. (0,12 авт. арк.).

24. Нагорна І. В. Облікова політика щодо умовних об'єктів (активи і зобов'язання) за МСБО. Трансформаційні перетворення обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах євроінтеграційних процесів: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2016 р. К. : КНЕУ, 2016. С. 223–226. (0,15 друк. арк.).

25. Нагорна І. В. Інформаційне підґрунтя в управлінні фінансовою стійкістю підприємств торгівлі. Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 30-31 березня 2017 р. Х.: ХНЕУ, 2017. С. 495–496. (0,18 друк. арк.).

26. Нагорна І. В. Інфляційні коригування фінансової звітності підприємств: методичні аспекти застосування. Сучасні економічні, соціальні та екологічні детермінанти активізації розвитку країни та її регіонів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції ; у 2-х ч. м. Ужгород, 28-29 квітня 2017 р. Ужгород: УТЕІ КНТЕУ, 2017. Ч. 2. С. 131–133 (0,16 друк. арк.).

27. Нагорна І. В. Використання інструментів інжинірингу при оцінці фінансової стійкості підприємства. Стратегія розвитку України: економічний та гуманітарний виміри: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 17 жовтня 2017 р. Київ: НАСОА, 2017. С. 174–176. (0,17 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Нагорна І.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Харківський державний університет харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України, Харків, 2019.

Дисертація присвячена науковому обґрунтуванню та вирішенню науково-практичного завдання, яке полягає в розвитку теоретико-методичного забезпечення та розробці практичних рекомендацій щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі.

У роботі проведено ґрунтовне дослідження змістовного наповнення взаємопов'язаних дефініцій «фінансова стабільність», «економічна стійкість» та «фінансова стійкість», що дозволило уточнити категоріально-термінологічний апарат обліку щодо сутнісного наповнення поняття «фінансова стійкість». За даними аналізу фінансової стійкості досліджено сучасний стан та визначено тенденції розвитку торговельної галузі України. Визначено основні сутнісні характеристики поняття «обліково-аналітичне забезпечення».

Систематизовано елементи облікової політики підприємства в залежності від їх впливу на показники звітності. Сформовано технологію формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою стійкістю засобами бухгалтерського інжинірингу. Розвинено методичний підхід до організації аналізу

фінансової стійкості з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Визначено концептуальні засади аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі. Розроблено методика аналізу фінансової стійкості підприємств торгівлі з використанням коефіцієнтного, агрегатного та інтегрального підходів. Сформовано методичний підхід до проведення аналізу ймовірності банкрутства підприємств торгівлі з використанням багатofакторних моделей показників фінансової стійкості.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, фінансова стійкість, підприємства торгівлі, облікова політика, бухгалтерський інжиніринг, аналіз фінансової стійкості, ймовірність банкрутства.

ANNOTATION

Nagorna I. V. Accounting and analytical support to manage financial sustainability of trade companies. – Qualifying scientific research on the rights of manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences according to speciality 08.00.09 – accounting, analysis and audit (by type of economic activity). – Kharkiv State University of Food Technology and Trade of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

The thesis is devoted to the scientific reasoning and solution of the scientific and practical task which consists in the enlargement of theoretical and methodological support and development of practical recommendations for formation of accounting and analytical support for the management of financial sustainability of trade companies.

The thorough research of the content of interdependent definitions "financial stability", "economic stability" and "financial sustainability" was conducted. It was proved that the category "financial sustainability" characterizes the financial condition of a company the most meaningfully. The definition of the concept "financial sustainability" as an analytical interpretation of the economic category which characterizes the financial and economic condition of a company through the set of mutually related and interconnected indicators which values depend on profitability of sales, capital turnover, financial activity, norms of distribution of profits for investment and other needs are formulated, dependency on borrowed funds, balance of own and borrowed capital, efficiency of use of various resources and other socio-economic factors under uncertain environments and permissible levels of risk.

It was proved that sustainable economic development of the country and its regions can only be achieved by obtaining positive values of indicators of financial sustainability of such structural elements as industries, enterprises and organizations. The analysis of financial sustainability of Ukrainian trade companies within 2005-2017 was conducted and a prognostic model was constructed proving that in the absence of effective management financial sustainability of trade companies in Ukraine with a high probability would deteriorate for at least the next two years.

In order to improve existing and develop new methods to form accounting and analytical support for financial sustainability management, the main essential characteristics of the concept "accounting and analytical support" were determined in the thesis. The mentioned above was used in the constructed conceptual model of accounting and analytical support for

the management of trade companies in which the main components – purpose, object, subject, functions and tasks, as well as principles of building interconnections within the limits of accounting and analytical support are distinguished at the micro level and at the level of the management system, using adapted elements that contribute to the substantiation of methodological aspects in the relevant areas of accounting and analytical support.

The elements of accounting policy of a company are classified, depending on their impact on the reporting indicators in three groups: elements that cause changes in financial reporting indicators; elements that do not cause any changes in the financial statements; elements for which a unambiguous assessment is impossible. The algorithm of classification of accounting policy's elements of a trade company from the standpoint of influence on financial sustainability is developed.

The thesis brings on the mechanism and tools of accounting engineering which is based on: 1) a special work plan for megaccounts representing separate economic aggregates ("Non-current assets", "Stocks", "Equity" and others); 2) assessment of economic and financial transactions carried out at market (fair) prices; 3) compilation of monitoring derivatives of special purpose balance reports, which reveal the level of financial sustainability taking into account corrective audits carried out; current and expected risks and reserves; introduction of advanced technologies. The information obtained through the developed methodological toolkit allows us to assess the financial stability of the trading company for promising solutions, avoiding false assumptions made on the basis of classical accounting retrospective data. Based on the developed model of financial sustainability management using the accounting engineering tools, the stages of implementation of information and communication technologies in the process of management of a trading enterprise are determined. In order to select the most suitable software product for automating financial analysis at a trade company, the analytical software capabilities were evaluated by allocating their functional contours in relation to different analysis tasks, there were identified the advantages and disadvantages of each software which allowed management personnel of a trade company to formulate recommendations for a reasonable selection of software.

Based on the theoretical principles of analysis of financial sustainability as well as the systematic approach to its organization, the structure and components of the conceptual model of financial sustainability analysis which includes the purpose of analysis of financial sustainability, its tasks, subjects, objects, principles and methodical tools are arranged. It is proposed to determine the main content of analysis of financial sustainability as research of condition and movement of financial resources of a company, effectiveness of its operational, investment and financial activities in order to determine strength of financial position of a trade company on the basis of indicators of financial and economic activities.

The conducted improved coefficient, aggregate and integral analysis of financial sustainability of trade companies testified that the unstable financial condition of the most trade companies at the sample population which requires development and immediate introduction of anti-crisis management measures at companies.

In order to select the most appropriate model for forecasting the probability of bankruptcy of trade companies the description of the most common methodological approaches to forecasting the probability of bankruptcy (Altman Z-score, Springate model, Lis model,

Taffler Z-score and Tereshchenko model) is described in the thesis. The parameters of financial sustainability are taken into considerations, the advantages and disadvantages of each are determined. It is substantiated that the most adaptive for domestic companies is Tereshchenko model of prediction of probability of bankruptcy the data of which coincide with the results of the coefficient, aggregate and integral analysis of the financial sustainability of trade companies.

Key words: accounting and analytical support, financial stability, trade companies, accounting policy, accounting engineering, analysis of financial sustainability, probability of bankruptcy.

НАГОРНА ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 02.05.2019. Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 1,0. Тираж 120 прим. Зам. № _____

Видавництво та друк

ФОП Іванченко І.С.

пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135.

тел.: +38 (050/093) 40-243-50.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої діяльності до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 4388 від 15.08.2012р.

www.monograf.com.ua